

„Katolická akce“ a církevní zákony

Mezi hlavní strategické cíle komunistické moci patřilo oddělení vysoké církevní hierarchie od nižšího duchovenstva a věřících. K tomuto účelu měla sloužit tzv. Katolická akce z června 1949, která se opírala o podporu kolaborujících tzv. vlasteneckých kněží. Název demagogicky odkazoval na iniciativu, vyhlášenou papežem Piem XI. v prosinci 1922 encyklikou *Ubi arcano Dei*, jež měla přispět k většímu zapojení laiků do církevního života. Tato Katolická akce inspirovala po svém vzniku změny v pastoračním působení církve a v řadě evropských zemích vedla k aktivizaci věřících; v Československu fungovala již před válkou.

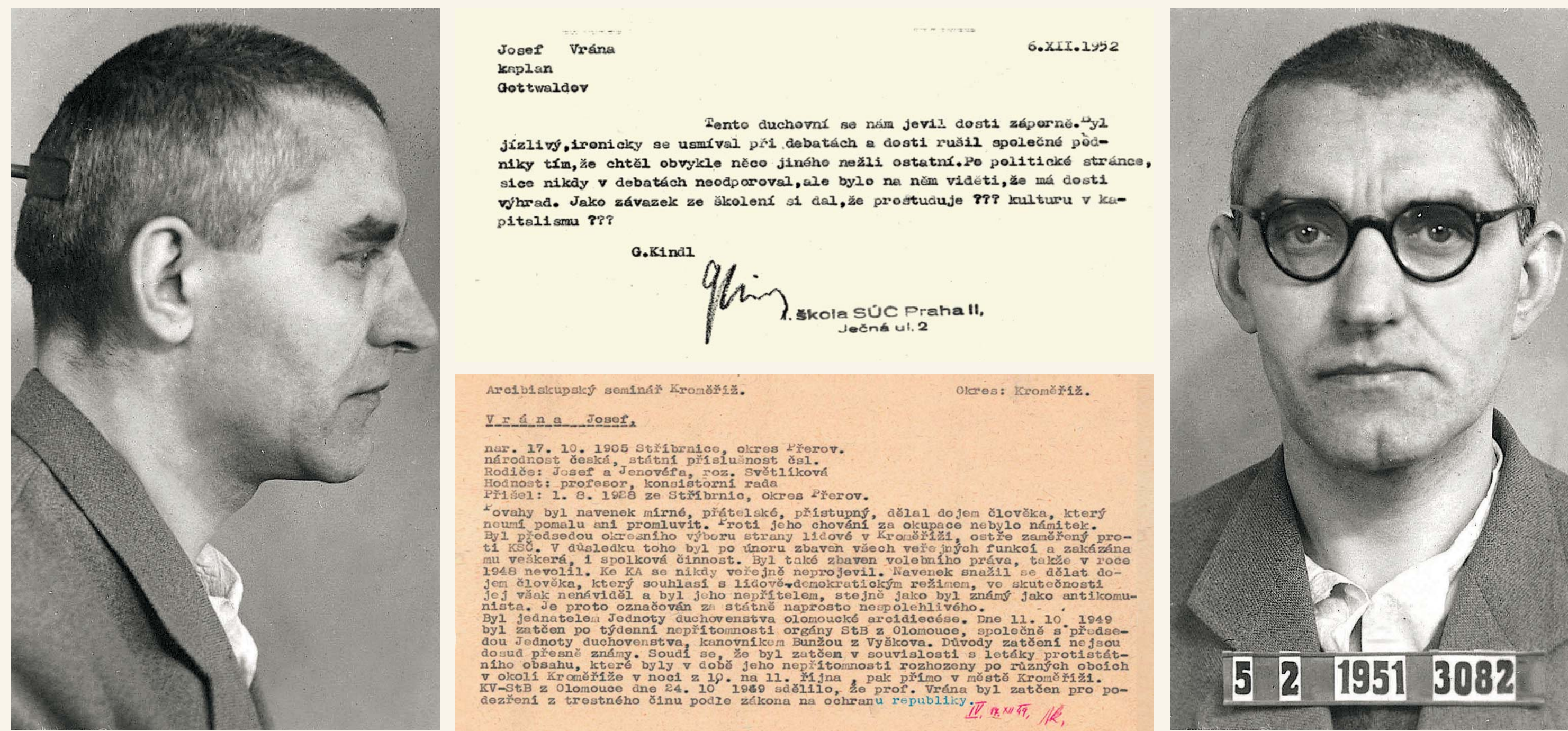
To byl jeden z důvodů, proč zpočátku připojilo pod provolání prozeřimní tzv. Katolické akce podpis 1 500 kněží a tisíce laiků (mnoho z nich ale bylo k podpisu přinuceno). Akce však vystupovala proti biskupům a kriticky hodnotila činnost papeže a Vatikánu. Proti komunistickým aktivitám o rozdělení církve vzápětí vystoupili biskupové v pastýřském listu, protestující i vůči porušování náboženské svobody. Při slavnosti Božího těla 19. 6. 1949 ve svatovítské katedrále, kde chtěl pražský arcibiskup seznámit věřící s textem prohlášení, vyprovokovaly bezpečnostní složky incident, po němž byl arcibiskup J. Beran internován. Svátý stolec vydal exkomunikační dekrety, jimiž byli z církve vyloučeni ti, kteří k akci dobrovolně přistoupili, a později i ti věřící, kteří hájili komunistické zásady. Ostrá reakce episkopátu i Vatikánu vedla k tomu, že komunisty inscenovaná tzv. Katolická akce nezískala významnější podporu a roku 1951 zanikla.

V roce 1949 se připravovaly zákony, které měly zakotvit definitivní přídělení církví státu. Komunistický dozor nad církvemi se však začal budovat již záhy po únorovém převratu v podobě sítě referentů a informátorů pro sledování kněží. Od jara 1949 aktivity směřující k dosažení plné mocenské kontroly církevního života výrazně zesílily – administrativní nařízení omezila písemný styk mezi biskupy a kněžími, bylo zastaveno vydávání periodického tisku, do konzistoří byli dosazeni státní zmocněnci, na činnost duchovních začali dohlížet tzv. církevní tajemníci.

V říjnu přijal Národní shromáždění sérii zákonů a norem, z nichž nejvýznamnější jsou Zákon o zřízení Státního úřadu pro věci církevní a Zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, jímž se kněží stávali de facto státními zaměstnanci a církve jako celek (poté co pozbyla pozemkovou reformou z března 1948 materiální základnu a vlastní zdroj příjmů) ztratila své autonomní postavení. V listopadu 1949 byl připraven zákon, který rušil vedení matrik na farních úřadech. Stát tak začal plně rozhodovat i ve věcech svátostí, náboženského kultu a výkonu bohoslužeb a byl tedy nejvyšší úřední autoritou v náboženských věcech. Výsledkem všech legislativních změn byla totální podřízenost církevních struktur státu. Tažení proti církvi v roce 1949 pak vrcholilo tzv. čichoštským zázrakem, které stálo na počátku masivního pronásledování církve.

Ustavující zasedání prozeřimní tzv. Katolické akce se konalo 10. 6. 1949 a účastnilo se ho kolem 300 lidí. Na snímku detail výzdoby sálu Obecního domu v Praze, kde se účastníci sešli. Foto ČTK

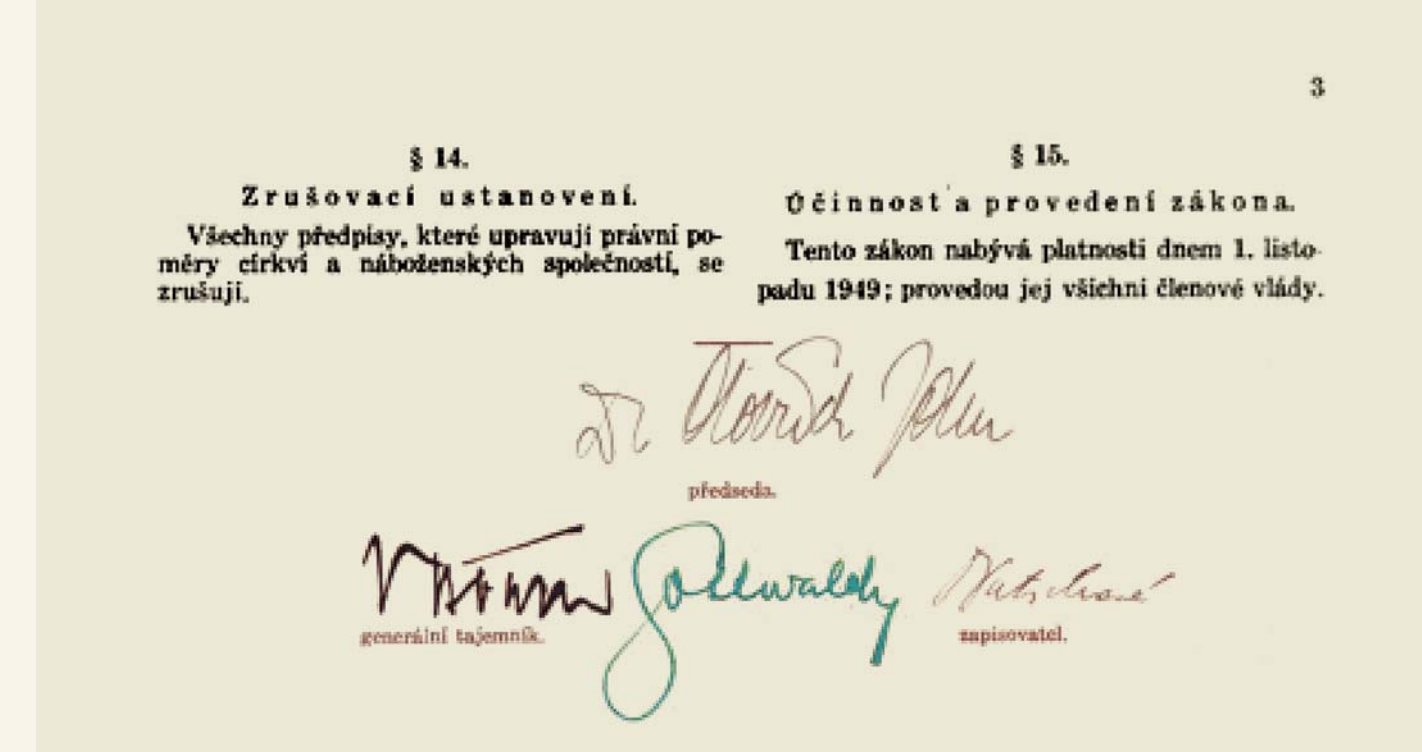
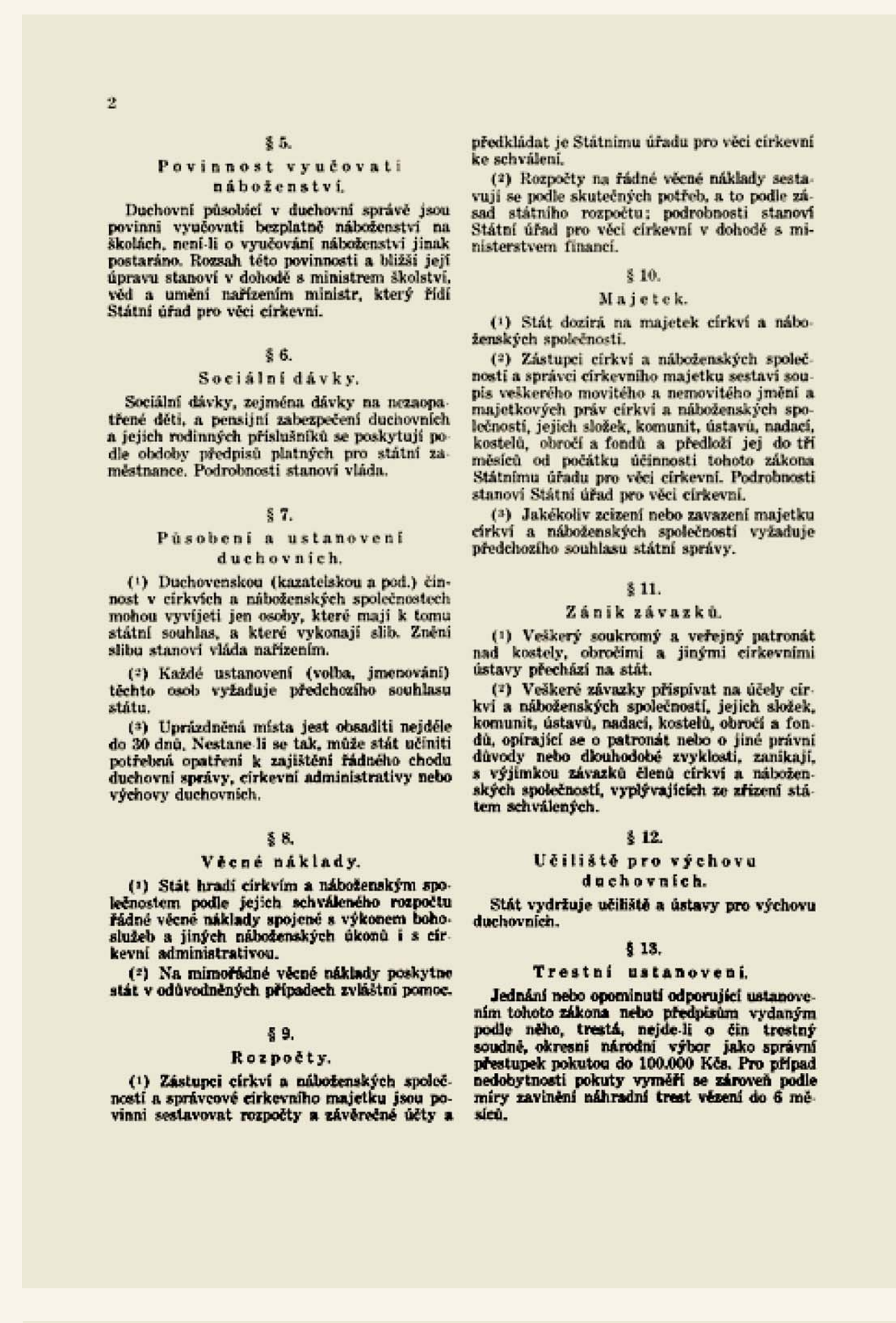
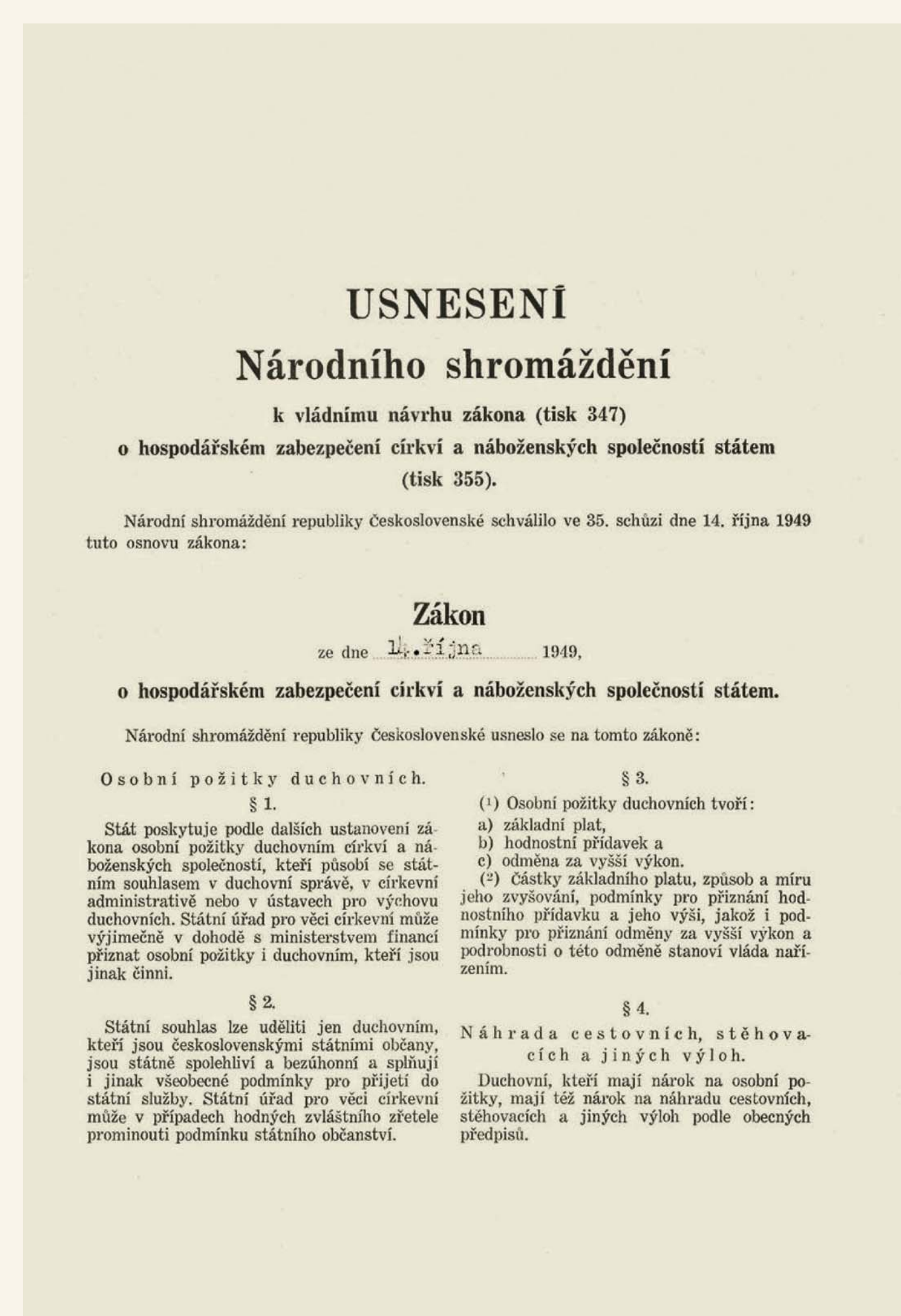

Státní úřad pro věci církevní si v letech 1949–1953 mj. vedl podrobnou kartotéku kněží v českých zemích (podchyceno na 4 000 osob). Obsahuje hlášení a kádrové posudky, zaměřené na postoje ke státní církevní politice, příp. výpisy ze soudních rozsudků. Jsou zde zachyceny i upozornění na chování, osobní vlastnosti a povahové rysy jednotlivých kněží, většinou informací posílali tzv. církevní tajemníci z okresních národních výborů. – Jedním z kněží zařazených do kartotéky byl i Josef Vrana, po komunistickém puči v únoru 1948 perzekvovaný a „vyhodnocený“ jako politicky nespolehlivý. Jeho pozdější kolaborace s režimem (byl mj. agentem tajné policie), zejm. podpora prozeřimního sdružení *Pacem in terris*, mu však r. 1973 vynesla funkci apoštolského administrátora olomoucké arcidiecéze. NA (SÚČ)

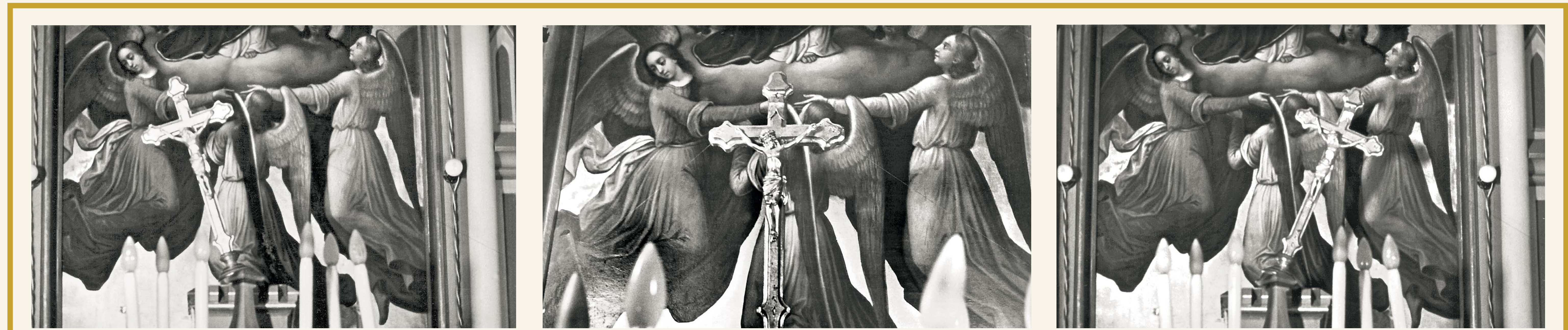
Na základě nových církevních zákonů byl po duchovních vyžadován tzv. slib věrnosti republice, teprve poté jim mohl být udělen „státní souhlas k výkonu duchovenské služby“. Pokud kněz slib složit odmítl, nesměl svůj úřad vykonávat. Zároveň mu mohl být tento souhlas kdykoli odebrán, a stát tak dostal do ruky prostředek, jak s kněžími libovolně manipulovat. – Na snímku kanovník pražské kapituly

u sv. Víta Josef Čihák, který skládal tzv. slib věrnosti republice do rukou ministra A. Čepičky 17. 2. 1950 na Státním úřadě pro věci církevní. Následně byl 18. 7. 1950 zatčen na základě vykonstruovaných obvinění a v prosinci 1950 za údajnou velezradu a vyzvědačství odsouzen k 10 letům odnětí svobody. Zbytek života strávil ve věznicích na Pankráci, ve Valdčicích a v Leopoldově, kde v únoru 1960 zemřel. Foto ČTK

Schválení tzv. církevních zákonů parlamentem znamenalo faktické ovládnutí církve. Nově zřízený Státní úřad pro věci církevní řídil činnost ve všech církevních a náboženských záležitostech. Následně byla zrušena i velká většina církevních spolků, které se zabývaly dobročinnými či osvětovými aktivitami. – Na snímku Usnesení Národního shromáždění k návrhu zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, signované Klementem Gottwaldem. AKPR

Čichoštský zázrak: 11. 12. 1949 se v kostele Nanebevzetí Panny Marie v obci Čichošť během kázání faráře Josefa Toufara několikrát vychýlil do strany kříž nad svatostánkem. Informace o události se rychle rozšířila a získala politický rozměr. 28. 1. 1950 byl čichoštský farář zatčen a uvězněn, zadržen byl též premonstrátský opat z Želiví Bohumil Vít Tajovský. Komunisté se snažili donutit pátera Toufara k doznání, že křížem pohyboval za pomoci ocelového lanka a že zázrak zinscenoval na příkaz Vatikánu. Vyšetřovatelé vůči J. Toufarovi používali velice brutálních výslechových metod, jejichž následkem zemřel.

Stalo se tak symbolicky 25. 2. 1950, přesně dva roky po nástupu KSČ k moci. Přesto 6. 3. 1950 ministr vnitra V. Nosek prohlásil, že farář Toufar se k zinscenování zázraku doznal, a ostře zaútočil na církev a řečnický řád, jež označil za špiónážní centrály Vatikánu v ČSR. Tento výklad čichoštského zázraku pak vedl k definitivnímu přerušení diplomatických vztahů mezi ČSR a Vatikánem v březnu 1950. ABS (H/MV; fotodokumentace Státní bezpečnosti z „rekonstrukce případu“)

